

ΠΧ0301 - ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ, ΑΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ
Μάθημα επιλογής 6^{ου} και 8^{ου} εξαμήνου
Ακαδημαϊκό έτος 2017-2018

Διδάσκουσα: Φερενίκη Βαταβάλη, Δρ. Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος
Πανεπιστημιακή Υπότροφος

Σύγχρονη πόλη, πολιτισμός και πολεοδομικές πρακτικές

Τις τελευταίες δεκαετίες βρίσκονται σε εξέλιξη μεγάλες οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές σε παγκόσμιο επίπεδο στις οποίες οι πόλεις και ο αστικός χώρος διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο. Οι πόλεις μετασχηματίζονται ραγδαία. Συγκεντρώνουν πληθυσμό και οικονομικές και πολιτιστικές δραστηριότητες και ταυτόχρονα παρουσιάζουν σοβαρά κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα. Γίνονται επίσης πεδίο κοινωνικών διεργασιών μετασχηματισμού και διεκδίκησεων και ταυτόχρονα αποτελούν οι ίδιες αντικείμενο κοινωνικής διεκδίκησης.

Βασική επιδίωξη του μαθήματος «Σύγχρονη πόλη, πολιτισμός και πολεοδομικές πρακτικές» είναι η εμβάθυνση σε κρίσιμα θέματα των ελληνικών πόλεων σήμερα και η ανάδειξη συσχετισμών και διαφοροποιήσεων με χωρικές πολιτικές, κοινωνικές πρακτικές και θεωρητικές προσεγγίσεις για τις πόλεις σε ευρωπαϊκό καθώς και σε παγκόσμιο επίπεδο. Το μάθημα διερευνά μέσα από μία κριτική ματιά τις ιστορικές διαδικασίες αστικοποίησης και ανάπτυξης των πόλεων, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις σύγχρονες διεργασίες και κυρίως στην πρόσφατη συγκυρία της κρίσης που θέτει νέα δημογραφικά, πολιτισμικά, χωρικά και οικονομικά δεδομένα για τον αστικό χώρο.

Μέσα από την ανάλυση των σχέσεων και των αλληλεπιδράσεων χωρικού σχεδιασμού και αστικών πολιτικών, με τις δυνάμεις της αγοράς και τις κοινωνικές πρακτικές, εξετάζονται οι διαδικασίες και οι μηχανισμοί παραγωγής του αστικού χώρου, στην Ελλάδα και τον υπόλοιπο κόσμο, και ιδιαίτερα η λειτουργία του συστήματος γης και οικοδομής. Μέσα από μία τέτοια προσέγγιση επιδιώκεται να αναδειχθούν συνέχειες και ασυνέχειες τόσο στις πολεοδομικές πρακτικές, όσο και στις κοινωνικές δυναμικές. Ιδιαίτερο βάρος δίνεται στις προτεραιότητες και τις στρατηγικές, τις συνέργιες και τις συγκρούσεις των κοινωνικών υποκειμένων που συμμετέχουν στις διαδικασίες αυτές, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα την πολλαπλότητα των κοινωνικών διεργασιών στην παραγωγή του χώρου. Αναπτύσσονται πτυχές των χωρικών μετασχηματισμών που εκδηλώνονται στις πόλεις (μεγάλα έργα, gentrification, gated cities, αστικές αναπλάσεις, αλλαγές στην ιδιοκτησία της γης, νέα θεσμικά εργαλεία, κτλ) και όψεις κρίσιμων κοινωνικών φαινομένων (φτώχεια, αποκλεισμός, μετανάστευση κτλ), συνδέοντας συγκεκριμένα παραδείγματα από ελληνικές πόλεις με θεωρητικές έννοιες και παραδείγματα από το διεθνή χώρο.

Το μάθημα οργανώνεται γύρω από δύο κύκλους διδασκαλίας:

Α. Σειρά Διαλέξεων Θεωρίας σχετικά με τις σύγχρονες διαδικασίες αστικοποίησης και αστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα και τον υπόλοιπο κόσμο. Αναδεικνύονται συνδέσεις ανάμεσα σε τοπικές ιδιαιτερότητες των πόλεων και παγκόσμιες τάσεις και διεργασίες, καθώς και οπτικές διαφορετικών κοινωνικών υποκειμένων. Οι διαλέξεις αναπτύσσονται πάνω στα παρακάτω θέματα:

- Σύγχρονες τάσεις αστικοποίησης I: Η γεωγραφία της παγκόσμιας αστικοποίησης και όψεις της αστικής ανάπτυξης στον Παγκόσμιο Βορρά και τον Παγκόσμιο Νότο
- Σύγχρονες τάσεις αστικοποίησης II: μεγάλες αστικές αναπτύξεις και κοινωνικές διεκδικήσεις
- Σύγχρονες τάσεις αστικοποίησης III: αστικό περιβάλλον και προκλήσεις για τον αστικό σχεδιασμό
- Κρίσιμες τομές στην ελληνική αστικοποίηση I: παραγωγή του αστικού χώρου από την ίδρυση του ελληνικού κράτους έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
- Κρίσιμες τομές στην ελληνική αστικοποίηση II: μεταπολεμική ανάπτυξη και μηχανισμοί παραγωγής κατοικίας
- Κρίσιμες τομές στην ελληνική αστικοποίηση III: παγκοσμιοποίηση και μετασχηματισμοί στο σύστημα γης και οικοδομής

- Κρίση και ελληνική πόλη I: Χωρικοί μετασχηματισμοί, σχεδιασμός και κοινωνικές πρακτικές. Η περίπτωση της Αθήνας
- Κρίση και ελληνική πόλη II: Ζητήματα ιδιοκτησίας γης και πρόσφατοι μετασχηματισμοί στο σύστημα πολεοδομικού σχεδιασμού στην Ελλάδα
- Κρίση και πόλη 4: Χωρικές διαστάσεις της ενεργειακής φτώχειας
- Κρίση και πόλη 5: Η πόλη του Βόλου: αστικές πολιτικές και η συμμετοχή των πολιτών (με συμμετοχή εκπροσώπων από τοπικούς φορείς)

B. **Εργαστήριο** μέσω του οποίου οι φοιτητές/-τριες θα επεξεργαστούν συγκεκριμένα ερωτήματα και θεωρητικές προσεγγίσεις, αξιοποιώντας τη διαθέσιμη βιβλιογραφία. Το εργαστήριο περιλαμβάνει: α) σεμιναριακές συζητήσεις με αφορμή κείμενα από τη βιβλιογραφία, β) δραστηριότητες ρόλων μέσα στην τάξη και γ) εκπόνηση γραπτής εργασίας πάνω σε θεωρητικό θέμα επιλογής των φοιτητών/-τριών.

Οι σεμιναριακές συζητήσεις, αφορούν συζητήσεις γύρω από συγκεκριμένα ερωτήματα και θεωρητικές προσεγγίσεις και θα οργανωθούν με βάση την προτεινόμενη βιβλιογραφία. Ο κάθε φοιτητής και η κάθε φοιτήτρια θα μελετήσει ατομικά ή ομαδικά (έως 3 άτομα) ένα από τα προτεινόμενα κείμενα και θα το παρουσιάσει την ημέρα του σεμιναρίου. Η παρουσίαση αφορά στη σύντομη ανάλυση των βασικών σημείων του κάθε κειμένου, στον κριτικό σχολιασμό του και στη σύνδεση του με θέματα από την πόλη του Βόλου ή άλλες πόλεις.

Η γραπτή εργασία θα είναι έκτασης 5.000 έως 6.000 λέξεων και μπορεί να εκπονηθεί ατομικά ή ομαδικά (έως 3 άτομα). Οι φοιτητές/-τριες καλούνται να αναπτύξουν ένα χωρο-κοινωνικό φαινόμενο ή/και αστική πολιτική για ελληνική πόλη της επιλογής τους, με βάση τη θεματολογία των διαλέξεων του μαθήματος. Η εργασία πρέπει να είναι γραμμένη με τη μορφή ακαδημαϊκού δοκιμίου, να συνοδεύεται από το απαραίτητο υποστηρικτικό υλικό (χάρτες, φωτογραφίες, διαγράμματα, κτλ) και να στηρίζεται σε σχετική βιβλιογραφία.

Η επιλογή των θεμάτων των εργασιών, η διαμόρφωση των ερωτημάτων και η συγκέντρωση σχετικής βιβλιογραφίας θα γίνει με την υποστήριξη της διδάσκουσας και σε κάθε μάθημα θα προβλέπεται χρόνος για τη συζήτηση των εργασιών. Στο μέσο περίπου του εξαμήνου θα γίνει ενδιάμεση παρουσίαση των εργασιών στο στάδιο που αυτές βρίσκονται, ενώ στο τελευταίο μάθημα του εξαμήνου θα γίνει η τελική παρουσίαση των εργασιών.

Η αξιολόγηση των φοιτητών γίνεται με βάση: α) τη γραπτή εργασία και β) τη συμμετοχή στις διαλέξεις, τα σεμινάρια και τις δραστηριότητες της τάξης.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία για τα σεμινάρια

- Cook Ian and Swynghedouw Erik (2014), *Cities, nature and sustainability*, in: Paddison Ronan and McCann Eugene (2014), *Cities and social change: encounters with contemporary urbanism*, SAGE Publications, 168-185.
- Davis Mike (2011), "The planet of slums: ο εκφυλισμός των πόλεων και το άτυπο προλεταριάτο», *Κομπρεσέρ* (αναδημοσιεύσεις), kompressor.espivblogs.net
- De Angelis Massimo, Σταυρίδης Σταύρος (2011), Σχετικά με το νόημα των Κοινών, πέρα από τις αγορές και τα κράτη: το coming ως μία συλλογική πρακτική, στο: Rebel (2011), *Commons vs crisis*, 25-63.
- Hadjimichalis Costis (2014), Crisis and land dispossession in Greece as part of the global 'land fever', *City*, 18, 4-5, 502-508.
- Harvey David (2008), Το δικαίωμα στην πόλη, *Κομπρεσέρ*, 1, kompressor.espivblogs.net
- Pratt Andy (2008), Creative cities: the cultural industries and the creative class, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 90 (2), 107-117.
- Soja Edward (2008), The city and spatial justice, *Spatial justice*, <https://www.jssi.org/wp-content/uploads/2012/12/JSSJ1-1en4.pdf>
- Wacquant Lois (2005), Γκέτο, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 118, 145-163.
- Βαΐου Ντίνα και Μαντουβάλου Μαρία (2001), Επιλεκτική αναδρομή στη μελέτη της πόλης «μετά το 1968», *Σύγχρονα Θέματα*, Τ.76-77, 121-137.
- Βαΐου Ντίνα, Μαντουβάλου Μαρία και Μαυρίδου Μαυρίδου (2004), Αθήνα 2004. Στα μονοπάτια της παγκοσμιοποίησης, *Γεωγραφίες* 7:13-25.
- Βαΐου Ντίνα, Μαντουβάλου Μαρία, Μαυρίδου Μαυρίδου (1995), Κοινωνική ενσωμάτωση και ανάπτυξη του αστικού χώρου στην Ελλάδα: τα τοπικά δεδομένα στην ενωμένη Ευρώπη, *Βήμα των κοινωνικών επιστημών*, Τόμος Δ, 16.
- Δελλαδέτσιμας Παύλος-Μαρίνος (2009), Τα εμπορικά κέντρα στην Ευρώπη και την Ελλάδα: ζητήματα σχεδιασμού και ρύθμισης, *Γεωγραφίες*, 15, 133-165.
- Μάσσευ Ντορρήν (1995), Η παγκοσμιότητα του τοπικού, *Η Νέα Οικολογία*, σ.56-61.
- Μίχα Ειρήνη (2007), Θεματικές παρεμβάσεις στην πόλη. Χαρακτηριστικά και συνέπειες, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 123, 3-29.